

Alternatív iskolák

Változások az iskolaügy és az oktatás terén

Az informatika, a világ és az elektronikus kommunikáció fejlődése óriási változásokat kívántak meg az oktatás területén is. Változik az oktatás tartalma, a tantárgyak tartalma, a tananyag is.

Az oktatás tartalmát továbbra is tantárgyi rendszerbe tagolják. Ez már az ókori államokban is így volt. A NAT a tartalmakat műveltségterületekbe rendezi.

Megváltozott a tantárgyak repertoárja is. Nem kötelező a hittan és a latin, megjelentek viszont új tantárgyak (művészetek, informatika, dráma, tánc, embertan, stb.). Nagy a hangsúly az idegen nyelv oktatásán.

Figyelemre méltó, hogy az előírt óraszám a nyolc évig tartó tanulmányos során szinte nem változott. A mai gimnazisták annyi órában tanulnak, mint 70 évvel ezelőtt.

Wolfgang Mitter elemzi, a mai európai iskolaügyben domináló ellentmondásokat:

- az iskolák autonómiája ↔ iskolák irányítása és ellenőrzése
- piaci alapelv ↔ demokratizálás alapelve
- nemzeti közösség ↔ kulturális pluralitás
- az ország szuverenitása ↔ Európa egyesítése

Az alternatív iskolák szemszögéből az első kettő ellentmondás a legfontosabb:

- Milyen messzire és mértékig terjedhet az iskolák autonómiája?
- Hogyan tartható fenn eközben az iskolák külső irányításához és ellenőrzéséhez szükséges állami odafigyelés.

Két ellentmondó véleményt fogalmaz meg Mitter az iskolai autonómiával kapcsolatban. Egyfelől az autonómia olyan eszközöket biztosít, amelyek védik a pedagógust, szülőt, diákot az önkényes beavatkozásoktól. Ezzel szemben áll az az érvelés, mely szerint a képzés minősége és az esélyegyenlőség biztosítása érdekében nem célravezető lemondani az állami irányításról.

Más szakértők a piacgazdaságot tartják az oktatásban végbemenő változások mozgatórugójának, mely szerint fontos, hogy az oktatás eredményeképpen olyan munkaerő jöjjön létre, amely érvényesülni tud a munkaerőpiacon. Az oktatást tulajdonnak tekintik a szó gazdasági értelmében. Az oktatásügy oktatási szolgáltatások eladása és megvásárlása.

Szülők, oktatáskutatók, oktatáspolitikusok és pedagógusok szerint a jelenlegi közoktatás nem felel meg a mai generáció optimális személyiségfejlődésének. Ennek gyakorlati megnyilvánulásai a reformpedagógiai mozgalmak és a jelenleg működő modern alternatív iskolák.

Az iskolák fejlesztése már önálló tudomány, melynek összetevői:

- az iskolák minőségének és hatékonyságának vizsgálata
- az iskolai reformok és újítások elmélete
- a pedagógiai prognosztika
- az oktatáspolitikai

Az oktatásügy fejlesztése magába foglalja a helyi jellegű újításokat és az országot érintő, az iskolaügybe változásokat hozó reformokat. Ezeket általában az oktatás átalakítása fogalmával jelöljük, amely az oktatás három döntő fontosságú területéhez kapcsolódik:

1. oktatás tartalma és módszerei

2. iskolák szervezése és irányítása
3. pénzügyi források elosztása és felhasználása.

Az oktatásügy fejlesztésének jelentős képviselője Michael Fullan. A változások bevezetése és véghezvitele az oktatásban bonyolult, mivel nem csak finanszírozni kell, hanem szükség van a résztvevők motiválására és elkötelezettségére is.

Az alternatív iskola fogalma

Nem alternatív iskola az:

- amelynek gyakorlatában nem jelenik meg teljes egészében a megújuló törekvés.
- olyan egyházi és magániskola, amely nem dolgozik más tantervvel, célokkal, módszerekkel, csak fenntartói szempontból tekinthető eltérőnek.
- melynek tanítási nyelve idegen nyelv.
- amely nagyobb mértékben foglalkozik helyi kultúrával, a helytörténettel.
- tehetségdonozó iskola.

Az alternatív iskola fogalmán belül több jelentésbeli síkot kell meghatározni.

Első az *iskolapolitikai szempont*, amely az állami és nem állami iskolák közötti különbségeket érinti. Az állami iskolákat az államigazgatás különböző szervei tartják fenn, a nem állami iskolákat az állami szervektől eltérő fenntartók igazgatják. Alternatív iskolák azok, amelyek az állami iskolák szektorán kívül, de velük párhuzamosan működnek. Pl.: egyházak, alapítványok, pedagógusok, szülők, stb. által fenntartott és működtetett iskolák.

Második a *gazdasági szempont*, amely az iskolák finanszírozásának módjában jelenik meg. Három finanszírozási mód van: állami, államilag támogatott magániskolák, állami támogatástól független magániskolák.

Harmadik a *pedagógiai szempont*, amely magában foglalja az összes olyan iskolaváltozatot, amelynél kimutathatók olyan pedagógiai specifikumok, amelyekben különböznek az adott oktatási rendszer többségi iskoláitól, és ezen felül megújító törekvések is jellemzik. A nevelési cél megvalósulását az oktatási cél fölé helyezi. A személyiség egészének fejlesztése fontosabb az oktatási tartalmaknál. Hangsúlyos az önképzés igénye, divergens gondolkodást kíván, a kritikai érzéket fejleszti. Aktivitásra épülő nevelési folyamat felfogás. Felismeri a gyermek játék, mozgás és tevékenység iránti szükségletét. A módszerek és eszközök a differenciálás segítői. A gyermek fejlettségének függvényében alkalmaznak változatos módszereket és eszközöket. Az ellenőrzés során figyelembe veszik az egész személyiség fejlődését is. A szülő és a tanuló is részt vehet az értékelésben, szöveges értékelés van osztályzat helyett. A 45 perces órát rugalmas időütemezés válthatja fel. Gyakori a páros, csoportos, egyéni munka. Nem a pedagógus a központi szereplő, ő segítő, szervező funkciót tölt be. Pedagógus és diák kapcsolata együttműködő. Pedagógus szülő kapcsolat aktív. Funkciójuk alapján az alternatív iskolák lehetnek:

1. Kompenzációs funkció: a többségi oktatás valamely hiányosságának pótlása.
2. Diverzifikációs funkció: az oktatás elengedhetetlen pluralitásának biztosítása.
3. Innovációs funkció: olyan tér kialakítása, amelyben a kísérletezés és az oktatás innovációja megvalósul. Területei főleg az oktatási folyamat szervezése és az oktatás tartalma.

A *modern alternatív iskolák* az USA-ban a 60-as évekbe, Nyugat-Európában a 70-es években, Közép-Európában az 1989-es rendszerváltás után jöttek létre. Az adott oktatási rendszer többségi iskoláitól különböző pedagógiai specifikumokkal és innovatív törekvésekkel

rendelkeznek. Tényleges választékot, pedagógiaileg eltérő lehetőségeket, modell értékű alternatívákat kínálnak nevelőnek, tanítványnak, oktatási rendszernek egyaránt.

A modern alternatív iskolának három csoportja van: az *alturista*, a *művészethangsúlyos* és a *társadalmi elitet szolgáló iskolák*.

A kilencvenes évek vége felé a modern alternatív iskola fogalmát felváltotta az innovatív iskola fogalma.

Innovatív iskola az az intézmény, amely célzatosan és saját törekvéseire támaszkodva általa változik, hogy a megváltozott társadalmi képzési igényeket kielégítve újításokat visz végbe.

Pedagógiai értelemben az innováció azt jelenti, hogy a nevelési és oktatási rendszeren belül új elemeket fejlesztenek ki és vezetnek be a gyakorlatban. Az újítás célja a rendszer minőségének javítása.

Az innovatív iskolák főbb jellemzői:

- belső változásra törekvés
- folyamatos megújulás a visszajelzések alapján
- szabadon formálják önmagukat
- fontos a diákok komplex személyiségfejlődése
- különböző műveltségi területek ismereteinek összekapcsolása
- kooperatív tanulás-tanítás
- iskolán belüli partneri kommunikáció
- iskola, család, közösség együttműködése.

Az összevont osztályos iskolák reneszánsza mint alternatíva

Az összevont osztályos iskolát úgy definiáljuk, mint olyan általános iskolát, amelyben legalább egy tanulócsoporthoz, osztályhoz több évfolyam diákjait tanítják együtt. Nyugat-Európában összefüggésben van a régiók, települések fejlődésével, és támogatott, Közép-Európában gazdasági kényszerből működnek. *Az életkor szempontjából vegyes diákok oktatását tekinti a mai nyugat-európai pedagógia az oktatás alternatívájának, innovációjának.* Az összevont osztályokban többnyire csoportos oktatás folyik, a tanárnak kompenzálnia kell. Fokozott a tanulók közötti szociális együttműködés.

Kutatások alapján az összevont osztályok diákjai teljesítményénél nem állapítható meg jelentős különbség, általában a pozitív hatásokat támasztják alá.

Összevont osztályok hátrányai:

- gazdasági szempontból a kis iskolák működtetése nagyobb költséggel jár, mint a nagy iskoláké
- tapasztaltabb és speciális felkészültségű pedagógust kíván az összevont osztály
- a tanárok nem foglalkozhatnak egyforma intenzitással az egyes évfolyamok diákjaival, így nem tudják ugyanolyan alapossággal átadni a tananyagot mint a klasszikus osztályokban.

Összevont osztályok előnyei:

- a tanulók több időt töltenek egyéni munkával
- a diákok tanulási stílusa rugalmasabb
- alacsony az osztálylétszám
- kialakítható az összetartozás érzése az osztályon belül
- a tanári közösségekben szorosabbak és nyíltabbak a kapcsolatok.

Az oktatás radikális alternatívája: a társadalom iskolátlanítása

Az alternatív mozgalmaknak van egy olyan ága, amely „nem kívánatos” intézménynek tartja az iskolát, tagadja szükségességét. Ezek a nézetek főleg az USA-ban bukkantak fel, és alap gondolatuk, hogy az iskolai oktatás révén változatlanul fennmarad az egyes társadalmi osztályok közötti műveltségbeli különbség, és emiatt a munkásosztály gyermekeinek nincsenek ugyanolyan jogaik a magasabb fokú műveltség megszerzéséhez.

Az iskola Illich szerint egyfajta „szociális kasztrendszer” alakít ki, ezért szükségszerű a társadalom iskolátlanítása. Helyette olyan „új oktatási intézmények” lennének, melyek az alábbi célokat igyekeznek megvalósítani:

1. Mindenkinek, aki tanulni akar lehetővé kell tenni, hogy hozzáférhessen a tanuláshoz. A kötelező tanterv megszűnne, mindenki azt tanulná amit kiválasztott. Az embereket nem lehetne megkülönböztetni annak alapján, hogy rendelkeznek vagy nem bizonyítványokkal, oklevelekkel.
2. Mindenki lehetne oktató, aki tudását meg szeretné osztani másokkal. Iskolai oktatók megszűnnének.
3. Mindazoknak akik valamit tudatni akarnak a nyilvánossággal, lehetőséget kellene kapniuk erre.

A célok megvalósítása érdekében létrehozná a szabad művelődés intézményeit, benne ismeretbörzét és oktatási információs hálózatot hozna létre, ahol regisztrálnák az egyes személyeket és jártasságaikat, és közvetítenék a tanulópartnereket azoknak, akik valamit meg akarnak tanulni.

Újabban Fóti Péter a Bécsben élő Neill-kutató írásaiban erősödött fel az iskolátlanítás gondolata. Késői képviselő még Németh Tibor János.

„Szerződéses iskolák” és más alternatívák az Egyesült Államokban

Az USA az oktatás területén súlyos hiányosságokkal küzd. Alacsony színvonalról tanúskodó oktatási eredményeket érnek el az amerikai diákok. Az amerikai népességet alkotó etnikai csoportok között is különbségek vannak iskolázottságban, és a tanárok képzettsége alacsony színvonalú.

Ezért gyakran kerülnek felszínre különböző reformprogramok, melyek általában kudarcra végződnek. Ilyen pl. az idősebb George Bush által meghirdetett 1991-es a 2000. év Amerikája program, amely irreális célkitűzéseket tartalmazott például az amerikai középiskolások matematikai és természettudományos ismereteikkel vívják ki az első helyet a világon, és az iskolákat szabadítsák meg a kábítószer-től, erőszaktól.

Alternatív iskolákat propagáló mozgalmak egyike a Kampány az államilag támogatott alternatív iskolákért. Alapelveik:

- a társadalom bármely rétegéhez tartozó gyermek számára hozzáférhető legyen
- az iskola épületét és berendezéseit nem csak oktatási, hanem más nyilvános tevékenységekre is fel lehessen használni
- ne legyenek kötelező tantárgyak
- az iskola diáklétszáma maximum 200 fő.

Napjainkban leginkább propagált alternatíva az USA-ban a szerződéses iskola, amely nagyfokú önállóságot élvez, nem tartozik állami felügyelet alá. A szerződést az iskola vezetése és a szülők képviselői kötik meg a helyi vagy állami iskolaügyi hivatallal. A szerződés lényege, hogy az iskola autonóm lesz, és minden diák számára nyitott lesz, és pozitív eredményeket fog felmutatni.

Funkcionális irányultságuk alapján a szerződéses iskolák különleges típusaival találkozhatunk. Vannak pl. hátrányos helyzetű diákok számára fenntartott iskolák, távoktatást nyújtó iskolák.

A mágnes iskolák a nyolcvanas években jöttek létre. Ezek a művészeti nevelésre, informatikára vagy a természettudományi tantárgyakra irányuló specializált tanterveket kínálnak. A mágnes iskolák a szabad beiskolázás kampány részévé váltak, de továbbra is probléma maradt, hogy némelyik járásban a szülők változatlanul akadályba ütköztek az iskolaválasztásnál.

Felmerült az úgynevezett oktatási utalványok bevezetésének igénye. Ez az oktatás finanszírozásának alternatív módja, melynek alapja, hogy a szülők meghatározott pénzüsszeget kapnak, amelyet gyerekeik oktatására használnak fel, abba az iskolába ahol tanulnak.

Kutatások alapján az oktatási utalványok rendszerét alkalmazó iskolák valamivel jobbak, mint a szokványos nyitott iskolák. Másfelől az utalvány rendszere fokozza az egyenlőtlenségeket, mivel a magasabb jövedelemmel rendelkező ám kevesebb gyermeket nevelő családok számára előnyös.

A 21. század iskoláinak nevezett intézmények olyan alternatív középiskolák, amelyek egyfelől a tanítási programokban, másfelől az iskolák irányításában és a tanulók értékelésében vetettek be újításokat. Ezek (Labudek 1992):

- a tanuló és szülők részvétele az oktatási programok kialakításában
- erős kötődés a helyi környezethez
- oktatási programok a tematikus egységek integrációjára támaszkodnak
- hangsúlyos a multikulturális nevelés
- modern technológia alkalmazása az oktatásban
- tanárok anyagi ösztönzése.

A kiterjesztet iskolák annak az alternatív áramlatnak a részét képezik, amely nem az oktatás tartalmának megújítására irányul, hanem az iskola és környezete közötti újszerű viszonyok kialakítására. Bővül a felhasznált nevelési színterek köre. Önkéntes alapon olyan tevékenységeket szorgalmaznak, amelyek fokozzák a szülői részvételt az iskolai életben. Területi:

- iskola és a család közti kommunikáció, tájékoztatás (brosúrák, nyílt napok, telefonos időpontok, értesítések, fogadóórák)
- szülői központok az iskolákban
- szülők diákszerepben (tájékoztató tanfolyamok)
- iskolák támogatási rendszere a helybeli közösség felsőoktatási, egyházi és kulturális intézményekkel való együttműködés révén támogatja az oktatást.

Osztályba sorolás nélküli, azaz évfolyamok nélküli iskola nem tartalmaz tagolást, és nem jelenik meg az osztályozás. Tanulási szükségleteik, érdeklődésük és képességeik alapján sorolják csoportokba a diákokat. Legmeghatározóbb tényező a tanítás megszervezése. A diákokból munkacsoportokat hoznak létre, és lehetőség van arra, hogy az egyes tantárgyak keretén belül különböző munkacsoportokba járjanak. Ezért szükséges:

- minden diáknak egyénre szabott tanterv
- nagy számú kis tanterem
- a pedagógus az eltérő tudású diákokra csoportjaira figyel
- több tanár a sok csoporthoz, és kellenek asszisztensek is.

Minden diák maga választja meg azt a tempót, amelyben az egyes tantárgyakat képes elsajátítani. A diákok előmenetele a standardizált tesztek alapján történik.

A Svédországi kutatások alapján a diákok oktatási eredményei nem mutattak számottevő különbséget a többségi iskolák és az évfolyamok nélküli iskolák eredményei között. Fontos különbség a tanárok szerepe, a tervezett oktatásra fordított idő, a szakmai együttműködés.

Az *első utcai iskola* (1964/65-ben) a kriminalizálódott gyerekek napközbeni ellátását, oktatását tűzte kis célul. 23 gyermek járt ide, 5 éves kortól 13 éves korig. 3 főállású tanár volt. Az iskola nyitott volt a szülők, testvérek és a hozzátartozók felé, viszont elzárkózott a hivataloktól és az iskolai felügyelettől. A kicsiket könnyebb volt tanítani, mert nem volt negatív előéletük. 1966-ban be kellett zárni az iskolát. 1989 óta újra működnek, jelenleg terápiás és tanácsadói profillal. Rámutatnak a család diszfunkciós működésére, valamint a szociális rendszer hiányosságaira.

A *Clonlara* iskola független innovatív magániskola, amelyet 1967-ben Pat és Jim Montgomery hozott létre 2,5 és 16 év közötti gyerekek számára. Lényege, hogy hidat képezzen a magántanulói és az iskolai oktatási forma között. Az iskola elsősorban pedagógiai szolgáltatást nyújt a szülőknek. A szülők és a gyermekek kiválasztják az oktatás helyét, módját és tartalmát. A koncepció szerint a tanulás módját legjobban a projekt munka révén lehet modellezni. A tanulók kiválasztanak egy projekt témát, feldolgozzák, és három személynek bemutatják, akik értékelik. A szülők rendszeresen kapnak módszertani segédanyagokat, van konzulensük, online katalógus. Az iskola nem vállal felelősséget a gyermekek eredményeiért. Középpontban a pedagógiai tanácsadás áll.

A *jövő iskolái* a multi-médiás és virtuális iskolák. Diák és tanár közötti közvetlen kapcsolat nélkül is lehet tanulmányokat végezni (távoktatás). Olcsóbb, mint a klasszikus oktatás, a tanuló a neki megfelelő tempóban haladhat, olyan tantárgyakat választhat, amelyek érdeklik. Problémát jelenthet azonban, hogy a tartalom és a módszerek megválasztása a diákra marad.

A „gesamtschule” és a „regelschule” német alternatív iskolák

Hazánkban 1989 után jöttek létre a nyolc és hat évfolyamos gimnáziumok. Nincs egységes álláspont.

Németországban az első négy évfolyam után, ami mindenki számára egységes oktatást nyújt, úgynevezett háromágú folytatás következik:

- 9 évfolyamos gimnázium
- praktikus irányultságú 6 évfolyamos reáliskola
- 5-6 évfolyamos népiskola.

Ebbe a rendszerbe lépett be az 1960-as évek végén a Gesamtschule, ami az egységes és a differenciált oktatás alapelvét kombinálja. Ennek az iskolának két formája van a kooperatív iskola és az integrált iskola. Mindkét forma 9 vagy 10 évfolyamos.

Kooperatív iskola az egységes iskola gyengébb típusa. Egy épületben van a gimnázium a reáltanoda és a népiskola. Fennáll a kölcsönös átjárhatóság.

Integrált Gesamtschule (IGS) az erősebb iskola. Az összes diák egységes oktatásban részesül, a 6. évfolyamig egyforma tantervek szerint tanulnak, a 7. évfolyamtól kezdve a tanterv közös és differenciált tárgyakra oszlik névcsoportok (teljesítménycsoportok) szerint. Érvényesül az átjárhatóság a diákok fejlődésével összhangban.

Kutatásokkal hasonlították össze a többségi iskolát az IGS-sel:

- Az IGS magasabb szintet ér el a továbbtanulás terén, kevesebb a bukás.
- Az IGS-ben több lehetőség nyílik az oktatás szempontjából a szociális egyenlőségre.
- Az IGS kedvezőbb pszichoszociális légkört biztosít.
- Az IGS iskolában tanulók nem érnek el gyengébb eredményeket a többségi iskolában tanulóknál, sőt a gyengébb képességű diákok kedvezőbb eredményeket érnek el.

1990-ben a két Németország egyesítését követően kialakultak bizonyos sajátosságok, amelyek egyike a türingiai Regelschule. Kétféle iskolatípus létezik:

- Gimnázium, ami 5-12 évfolyamokkal rendelkezik, és a felsőfokú tanulmányokra készít fel
- Regelschule az 5-10 évfolyamokkal általános műveltséget nyújt. Belső differenciáltság és szakmai felkészülés jellemzi. Az 5-6. évfolyamon az összes tantárgy közös, ez az orientáló szakasz, majd a diákok vagy beilleszkednek a 9 évfolyamos oktatásba, amelynek vége a záróvizsga, és előfeltétele a további szakirányú oktatásnak, vagy olyan osztály választanak, ami a reáliskola programja szerint halad, és a 10. évfolyam végén magasabb szintű záróvizsgával ér véget. Ez utat nyit a gimnázium és a középszintű oktatás felé.

Továbbá figyelemreméltó, hogy az 5. évfolyamtól angolt és orosz tanítanak első idegen nyelvként, második idegen nyelvként az angol és a francia jöhet szóba.

A hannoveri Glocksee-Schule a legnagyobb hagyománnyal rendelkező alternatív iskola. Jelentős még a Freie Schule Leipzig alternatív iskola és a Helene Lange-Schule Németországban.

Alternatív elemek a Holland közoktatás gyakorlatában

Hollandiában a négy éven aluli gyermekek számára nincs hivatalos oktatási, nevelési intézmény. A tankötelezettségi kor 5 év, az általános iskolai oktatáson a 4-12 éves gyermekek intézményes oktatását értik. Jellemző, hogy a legtöbb általános iskola valamilyen speciális nevelésfilozófiára építi pedagógiai programját (pl. Montessori, Pestalozzi, Jena Plan, Dalton Plan pedagógia). Minden gyermeket oktatási azonosítószám alapján tartanak számon, a finanszírozás is a nyilvántartási szám alapján történik. Így megelőzhető, hogy a gyermek eltűnjön az iskola útvesztőjében. Az iskolák mellett kb. 3500 gyermekgondozási intézmény működik, amik a 4 év alatti és az iskolások iskolaszüneti felügyeletét látják el.

Az ingyenes iskolák mellett létrehozták a közösségi iskolák hálózatát, amelynek célja, hogy tágabb teret nyújtson a diákok fejlődéséhez. Érdekes programokat nyújtanak a gyermekeknek, hogy a szabadidejüket ne az utcán töltsék.

Az általános iskolák maguk dönthetnek belső szervezeti felépítésükről, ennek köszönhetően az osztályokban akár több korcsoport is megjelenhet, azonban az életkor szerinti osztálybeosztás az általános. Sok a kis létszámú iskola.

Az iskolai munkát iskolai tanácsadó szolgáltatók segítik, amelyek elsősorban az új reformok, innovációs feladatok bevezetésében segítenek, magas szintű pedagógiai segítséget nyújtanak.

Vannak mobiliskolák is, amelyeket az úgynevezett utazó gyermekeknek szerveznek (pl. a cirkuszi művészek 3-7 év közötti gyermekei számára).

Hasonlóan különleges szolgáltatást nyújtanak a nemzetközi iskolák a nem holland származású gyermekeknek. Jellege prevenciós, előkészítő ahhoz, hogy a gyermek be tudjon illeszkedni a holland általános iskolába (Kaleidoscope program, Pyramid program).

HOLLANDIA NAGYON JÓ HELY LEHET!

Alternativitás Közép-Európában

Közép-Európában és 1989 után jöttek létre a modern alternatív iskolák. Csehországban és Szlovákiában radikálisan megváltozott a közoktatás helyzete, a változások jelei három területen tapasztalhatók:

1. Létrejöttek a nem állami, úgynevezett független iskolák (magán, egyházi és alapítványi).
2. Megjelentek a reformpedagógiai elveken működő iskolák.
3. Kialakultak a modern alternatív iskolák.

Szlovákiában értelmezik legtágabban az alternativitást, az egyházi iskolákat is ebbe a csoportba sorolják. Szlovákiában a magániskolák Csehországhoz képest alulreprezentáltak, hasonlóak a mutatók a Magyarországi viszonyokhoz. Csak Szlovákiában nem részesülnek a magániskolák állami támogatásban.

Mindhárom ország tagja a Független Iskolák Szövetségének Európai Tanácsának (és sok más ország is). Ennek feladatai:

- Közvetítő a független iskolák nemzeti szervezeteinek összetartásában.
- Segíti a sokszínűség elfogadását, képviseli a független iskolák fontos szerepét.
- Továbbvisz mindenfajta független oktatási érdeket.
- Képviselet a független szektort európai és nemzetközi szervezetek előtt.

céljai:

- Az együttműködést segíti a független iskolák nemzeti szervezetei között.
- Nemzeti szervezetek hálózatoként funkcionál.
- Információk és ötletek cseréjét teszi lehetővé.
- Találkozókat szervez.
- Információkat szolgáltat az európai oktatásügy helyzetéről.
- EU oktatási projektjeit segít létrehozni.
- Képzéseket szervez tanárok és igazgatók számára.
- Független iskolák nemzeti szintű szervezeteit koordinálja.
- Különböző oktatási megoldások megvitatása.
- Parlamenti és kormányzati dokumentáció figyelemmel követése.
- EU oktatási szerveződésének támogatása.
- Szülői választás jogának elősegítése.

Egyházi iskolák jelenléte a vizsgált térségben:

Jelentős a különbség a cseh és a szlovák egyházi iskolák között.

A 90-es évek elején a klasszikus reformpedagógiák közül leginkább a Waldorf-, a Montessori- és a Freinet-iskolák terjedtek el. A Waldorf-koncepció sajátosságaiból adódóan a társadalom azon rétegei számára vonzó, amelyek fontosnak tartják a gyermekük számára a közismereti tárgyak mellett a művészeti tárgyakat. A Montessori-iskola elemei erősebben beépültek a többségi és a speciális iskolákba.

Csehországban a modern alternatív iskolák úgy jöttek létre, hogy 1996-ban kiadtak egy alternatív programot, ami abban különbözik a cseh nemzeti tantervtől, hogy hangsúlyozza a tanulók egyéni fejlődését. Új tárgyakat is vezettek be kötelezően, ilyen pl. a drámapedagógia és a családi életre való nevelés, választható a hittan. Eleinte nagy volt a lelkesedés, de ez nem volt tartós. Főbb eredmények:

- nem volt teljesítménykülönbség

- a személyiségfejlődés tekintetében az alsó tagozaton az alternatív iskolákba járók alacsonyabb szintet értek el, mint a többségi általános iskolába járó diákok
- a felső tagozaton az alternatív iskolába járók nagyobb önállóságot mutattak a problémamegoldásban és a véleménynyilvánításban.

Szlovákiában a modern alternatív iskolák 1989 után kezdtek megjelenni az ügyben elkötelezett tanárok kezdeményezése nyomán. Az alternatív iskola két típusa működik itt, és az egyik csak alternatív jellegű iskola.

- Kitárt kapuk iskolája: az általános iskola alsó tagozatán alkalmazott alternatív oktatási forma, amely a gyermekek személyiségének fejlesztésére irányul. Alapja a gyermekek egyéni motiválása, a saját identitás keresése, a felelősség felismerése és vállalása, a toleranciára való nevelés, az iskola és a család együttműködése.

Az iskola fő jellemzői még:

1. bizalmon alapuló partneri kapcsolat tanár és diák között
  2. diákok családi hátterének megismerése
  3. tanulási aktivitás erősítése
  4. tanár nem klasszikus értelemben vett tanító, inkább irányító szerepet vállal
  5. a tanteremben a tér két részre osztott: 4-6 fős asztalok és szőnyeg
  6. szabályrendszer közös megfogalmazása.
- Zárt ciklusú tanítási rendszer: még a szocializmus végén Kassán kísérletezték ki. A tananyagot kisebb egységekre tagolják, így optimális idő alatt tudják rögzíteni az ismereteket. Fontos jellemzője még az azonnali visszacsatolás. Tanóra részei: motiválás, az óra céljának meghatározása, tananyag magyarázata, egyéni feldolgozás, újra magyarázat, ellenőrzés, javítás, teszt.
  - Tártai Alternatív Iskola: célja a humánus, demokratikus oktatási rendszer bevezetése. Az iskola struktúrája a Waldorf mintájára jött létre 13 évfolyammal. Nincsenek tanórák, epochális rendszerben zajlik az oktatás. Egy nap szervezésének elvei:
    1. heti óraszámokat határoz meg
    2. változatos oktatási szintek
    3. különféle helyiségeket alakít ki a pedagógiai szituációk számára
    4. dinamikus és statikus tevékenységek egyensúlya
    5. mindennapos beszélgető kör
    6. szüneteket a pedagógus és a tanulók döntenek el
    7. délután művészeti tárgyakat tanítanak
    8. alsó tagozaton szóbeli értékelés van.

Az alternatív/innovatív iskolák minősége és hatékonysága

Az alternatív és nem alternatív iskolák minőségének összehasonlítása komplexitást igényel. Ennek része a hatékonyság, melynek elemei:

- erőteljes iskolai vezetés
- tanulást elősegítő iskolai légkör, biztonságérzet, rend
- hangsúlyos a jó tanulmányi teljesítmény
- magas elvárások
- állandó teljesítmény ellenőrzés és felmérés.

Az oktatási folyamatok mutatói közül figyelembe kell venni az alternatív és nem alternatív iskolák minőségének összehasonlításánál a következőket a pedagógiai programjukban meghatározott célok, alapelvek függvényében:

- alapvető tényezők közötti különbségek (tanár, diák, infrastruktúra, stb.)
- tanítás során érvényre jutó kommunikáció és interakció eltérő módjai
- tanulási eredmények, diákok ismeretei, képességei, nézetei, stb.
- diákok önértékelésében, motivációjában bekövetkezett változásokat
- az oktatás gazdasági és társadalmi területén kifejezésre jutó hatásait.

Döntő jelentőségű a település típusa, nagysága ahol az iskola működik.

Vitathatatlan, hogy a diákok eredményeit a családi környezetük jellemző sajátosságai jelentős mértékben befolyásolják. Ezek:

- szülő műveltsége
- családok gazdasági színvonala, szülők szakmai státusza
- gyermekek tévénézésre fordított időtartama
- szülők segítségnyújtása a tanulásban
- otthoni felkészülés időtartama.

Az alternatív iskolák légköre

A légkör pedagógiai szempontból a tanulási környezetet jelenti. Ez magában foglalja a pszicho szociális és fizikai jellemző összességét, melyeket az iskolai környezet résztvevői észlelnek, átélnek és reflektálnak rá.

Az iskolai környezetben a légkört a tanárok és diákok közötti szociális kapcsolatok, a közöttük zajló kommunikáció kultúrája határozza meg. Befolyásolja még az iskola vezetési stílusa, az épület, a berendezés, az oktatási folyamat ergonómiája és szervezési módja, a szünetek mennyisége és hossza.

A szociális légkör mérésének leggyakrabban használt eszköze a my class inventory, ami egy olyan speciális kérdőív, amit egyrészt a diákok, másrészt a tanárok töltenek ki, és válaszaikat összehasonlítják.

Kutatások történtek 2000-ben Szlovákiában, melyek során nyolc pozitív és nyolc negatív iskolai élmény kellett felsorolniuk a diákoknak. Ezeket összegezve a Waldorf-osztály kissé pozitívabb, mint a többi.

1987-ben az USA-ban elsősorban SAS-kérdőívvel mértek fel, melynek eredményei:

- a többségi középiskolában kisebb volt a szociális érzékenység, az összetartás
- az alternatív iskolában nem volt távolságtartás tanár és diák között, a többségiben igen.

Másik kutatás eredménye azt mutatja, hogy a tanárok megpróbálják leépíteni a maguk és a diákok közötti szociális státuszbeli különbségeket, mindent annak rendelkeznek alá, hogy a diákok az önértékelés magas fokához jussanak, és így a diákok egy része frusztrálódik attól, hogy az iskolában jóformán semmilyen rendszerességet nem tanulnak meg, nem képesek a többségi iskolák végzőseivel egy szintre jutni. Alacsonyabb oktatási színvonal. Ez főleg az USA-ban probléma.

ITT MÉG FOLYTATÓDIK A KUTATÁSOK EREDMÉNYEINEK LEÍRÁSA.

Alternatív pedagógia a többségi iskolákban

Az többségi iskolákban bevezetett alternatív megoldások egyaránt érinthetik az oktatás tartalmát, a tanítás szervezését, az iskolák irányítását vagy más újításokat.

Finnországban vizsgálták az alternatív oktatás azon modelljét, amely „az időkvóták elosztásának rendszere” elnevezést kapta. A rendszer a tanítás megszervezését illetően tartalmazta, hogy az iskolákban a diákok és a tanárok eldönthették, hogy milyen arányban szánnak időt az egyes tantárgyakra. Ezen kívül bevezetésre kerülhettek a tanítástanulás új

formái: kis csoportos oktatás, nagy csoportos oktatás, teamekben zajló oktatás, diákok átcsoportosítása.

Pozitív és negatív vonások kerültek felszínre:

- pozitív: elmélyült együttműködés tanár és diák között, a tanítási idő hatékony kihasználása, tanárok jobban felismerik és megértik a diákok szükségleteit, megerősödik a tanári önmegvalósítás igénye, tehetséges gyermekek felismerése, tehetséggondozás.
- hátrányok: nem minden tanár képes erre, ismeretek gyarapítása nem jelentős.

A ROMA RÉSZT NEM JEGYZETELTEM KI.

A másik könyvben ezekről az iskolákról írnak:

Hejőkeresztúri iskola

AKG

Tüskevár

Darányi tagiskola Radics József

Gyermekek Háza

Kontyfa iskola

Kékmadár

Palánta